

Heller Ágnes
A „Párbeszéd a zsidóságról” konferencia
*megnyitóbeszéde**

Tisztelt Közösségi Fórum, tisztelt Közönség!

Ma, 2005. november 17-én fontos konferenciát nyitunk meg. „Párbeszéd a zsidóságról” a konferencia címe. A zsidóságról szól a párbeszéd, mindenekelőtt a magyar zsidóságról és a judaizmusról. Párbeszédéről van szó, tehát egy olyan találkozásról, melynek során különböző hangok szólalnak meg. Ezek kiegészítik egymást, remélhetőleg vitába is szállnak egymással, más és más szempontból közelítik meg a kérdéseket. Mert most mindenekelőtt a kérdésekről, azok tisztázásáról van szó. Ha a válaszok különbözőek maradnak is, a kérdések közelebb kerülhetnek egymáshoz.

A holokausztnak immár hatvan éve. De hatvan év óta még sosem került sor arra, hogy mindenki, vagy legalábbis sok mindenki, akit a magyar zsidóság sorsa és a judaizmus sorsa érdekel, együtt és egyszerre lehetőséget kapjon a kérdések megfogalmazására. Hatvan évig, de legalábbis a rendszerváltozásig az úgynevezett zsidókérdés illegalitásba vonult. A zsidó közösségek, amennyiben voltak, magukba zárkóztak. A zsidók többsége igyekezett eltitkolni, hogy zsidó, pontosabban szólva szégyellte magát azért, mert zsidó. A fő kérdés, ami a magyar zsi-

dókat még a rendszerváltás után is foglalkoztatta, az antiszemitizmus volt. Mintha elfogadták volna Sartre-nak azt a rosszul sikerült filozófiai tréfáját, hogy az antiszemita tekintete kreálja a zsidót. Az antiszemitizmus persze nemzeti szégyenfolt, de nem elsősorban zsidó ügy, hanem egy nemzet honpolgárainak ügye, Magyarországon tehát magyar ügy. Amilyen kivételes, hogy egy zsidó ad okot az antiszemitizmusra, olyan kivételes, hogy egy antiszemita kreálna egy zsidót.

A zsinagóga számára ez sosem volt kérdés. A vallásos közösségek tagjai számára mindig a judaizmus képviselte a zsidóságot, ha nem is csak a judaizmus. De a magyar zsidóság többsége, ahogy a magyar lakosság többsége is, szekuláris, laikus, s vallásossága, ha van, sem hatol valami mélyre, azaz nem válik életformává.

A donisták számára sem volt mindez kérdés. Számukra a zsidóság olyan nép, mint a többi nép, s minden zsidónak végül is Izraelben lenne a helye. De mára már világos, hogy a zsidóság 2500 éves hagyománya a jövőben is folytatódni fog. Pontosabban szólva, ez a hagyomány helyreállt. Ahogy több mint 2000 esztendeje a zsidóságnak csak egy része, néhol a kisebbsége, élt Júdeában, másik része, néha többsége, szétszó-

* Heller Ágnes és Ormos Mária beszédei a Zsidó Közösségi Fórumon hangzottak el először, amelyet 2005. november 17–20. között rendeztek meg Budapesten.

ródba az akkori világ minden részén, úgy van ez ma is, s minden valószínűség szerint így is marad, bár a történelmi jóslatokkal igyekezni kell csínján bánni. S ahogy annak idején legalább egyszer egy évben elzarándokoltak Júdeába a világ különböző részein lakó zsidók, mindegyikük előtt a pészah megünneplésére, hogy a Templomban áldozatot mutassanak be, így fontos, életfontosságú ma Izrael léte és jóléte a magyar zsidók számára, ahogy a francia vagy olasz zsidók számára.

Így merül fel az úgynevezett „zsidó identitás” kérdése. Szerintem a kérdés megválaszolhatatlan, mint minden olyan kérdés, melyre igen sok, s ezek közül számos egymást kizáró válasz is adható.

Így merül fel az úgynevezett „zsidókérdés” is, vagy az úgynevezett „zsidó probléma”, mely, szerintem, megoldhatatlan.

Mind a zsidó identitás kérdése, mind az úgynevezett zsidókérdés több mint kétezer esztendő óta él meg. S ennyiben, úgy mondhatnám, a zsidó identitás és a zsidókérdés nem történelmi, hanem teológiai kérdés, amennyiben Buber nyomán narratív teológiáról beszélhetünk. De minden történelmi korszakban történelmi kérdésként is megjelennek. Ezért fontos, hogy ma, a jelenlegi történelmi helyzetben, és itt, Magyarországon, beszéljünk róluk, hogy megfogalmazzuk válaszainkat, melyek különbözőek lesznek, de mégis a 2005-ös Magyarország – s bővebben Európa – szellemében fogalmazódnak meg.

A vita középpontjában általában, s így ezen a konferencián is, a magyar zsidóság helyzete, önismerete áll, továbbá a nem zsidó magyarság gondolkodása a mai zsidóságról, továbbá a judaizmus helyzete és pluralizálódása Magyarországon és a keresztény egyházak viszonya ehhez a judaizmushoz. Középpontban áll továbbá a mai magyar zsidóság kultúrája, mindegyikük lapjai, folyóiratai, kulturális fórumai segítségével, melyek közül egyesek igen magas színvonalat képviselnek. Elsősorban ezekben a fórumokban fogalmazódnak meg először azok a kérdések, melyek a következő napokban itt terítékre kerülnek.

A jelen oktatási és szociális intézményei közül sok a hagyománykövető és sok a zsidóság szelleméhez hű, s ugyanakkor kísérletező. De mind a jelen talaján állnak. Fontos, hogy mindezek az intézmények megmutassák saját, önálló arculatukat, hogy képviselőik beszélje-

nek nehézségeikről is, legyenek ezek szellemiek, érzelmiak vagy anyagiak.

A jelen síkvidékéről tekintünk most vissza a múltba. A magyar zsidóság történelmi múltjára egyrészt, s a holokausztra másrészt, eme felfoghatatlan eseményre, melynek csak egyes aspektusai tartoznak a történelemre. A múlt megidézése sokféleképpen történik, ahogy különböző intézményekben is folyik. Történészek műveiben, filmekben, múzeumokban, iskolai oktatásban. Mindezekről vitatkozunk majd a következő napokban.

A jelen síkvidékéről tekintünk előre a jövőbe is. Az egyik plenáris ülés azt a kérdést fogja megvitatni, hogy milyen jövője van a zsidó közösségeknek Magyarországon. Már érzékeltetem, hogy amennyiben a történetet csak zsidó szempontból nézem, van jövőjük, hiszen visszaállt az a zsidó tradíció, hogy a zsidóság egy része nem Júdeában, azaz nem Izraelben él. Ugyanezt a választ adom, amennyiben a történetet pusztán magyar szemmel nézem. A magyar zsidóság sokkal járult hozzá a magyar kultúrához, s kívánatos, hogy ez a jövőben is így legyen. Jeremiás próféta a babilóniai fogságba hurcoltaknak azt tanácsolta, hogy segítsék elő minden erejükkel annak az országnak a jólétét, melyben élnek, mert az ország jóléte az ő jólétük is. Ami a következményeket illetve, Jeremiás tanácsa igen optimista volt. De mindig jobb remélni, mint félni.

Egyféle judaizmus van, de számtalan variációban. A zsidóságban nincsenek dogmák, mert a vallás a „religio”, azaz a közösség, az életforma körül rendeződik. Az életforma értelmezésében különböznek egymástól a vallási közösségek. Ennek a konferenciának érdeme, hogy nem egy, hanem kettő, néha három zsinagóga kínálatából választhatunk.

A konferencia szervezői azonban, véleményem szerint, kissé sötétebb színekben látják a judaizmus szerepét a mai magyar zsidóságban, továbbá a magyarságban, mint az indokolt volna. A judaizmust persze gyakorolni kell, de ismerni is fontos. Nos, a judaizmus ismerete, az iránta való érdeklődés igen nagyon megnőtt a rendszerváltás utáni években. Megszaporodtak a judaizmus és irodalom, a judaizmus és politika, a judaizmus és filozófia körül zajló viták. A vallási érdeklődés sokkal szélesebb a vallásgyakorlásnál. Ez a kereszténység esetében így van, legalábbis Európában. S nem hiszem, hogy elhanyagolható szellemi irányzat lenne.

A konferencia kulturális programja lenyűgöző. De itt sem pusztán hallgatásra vagy meghallgatásra, hanem vitára, beszélgetésre buzdítanak.

Hadd térjek vissza rövid bevezetőm kezdetéhez. Ma, 2005. november 17-én egy fontos konferenciát nyitunk meg. Az önvizsgálat, az önértelmezés, a történelmi vizsgálat és értelmezés, a jövő perspektívájára vonatkozó kérdésfeltevések konferenciáját. Egy vitát a nyilvánosság előtt. Egy vitát, melyben a magyar zsidóság előlép, hogy megmutassa magát, kételyeit, kérdéseit, bizonytalanságait, de ugyanakkor büszkeségeit és erősségeit is. Hogy bemutassa sokféle-ségét.

Valami megkezdődött, de ami megkezdődött, azt folytatni kell. Ezen a konferencián sokféle vélemény kap hangot, de semmiképpen sem minden jelentős vagy súlyos vélemény. Több zsinagóga van képviselve, de korántsem minden magyarországi zsinagóga. Párbeszéd folyik a történelmi egyházakkal, de nem folyik párbeszéd a kisegyházakkal, továbbá a nem keresztény vallási csoportokkal. Remélem, hogy ezt a

hiányt egy második, hasonló konferencia ki fogja küszöbölni.

Tisztelt közönség, kedves résztvevők! Megtiszteltetésnek tekintem, hogy megnyithatom ezt a konferenciát. Arra kérem önöket, hogy minden taktikára való tekintet nélkül, többek között az antiszemitákra való tekintet nélkül fogalmazzák meg véleményüket. Az antiszemiták azt fogják mondani, hogy a zsidók megint civakodnak, még egymással sem tudnak békességben élni. De én a nagy német filozófus, Hegel szellemében azt válaszolnám, hogy csak ott van élet, ahol konfliktus van, mivel a konfliktus hiánya a halál előjele. Mondják el nyugodtan mindazt, amit igaznak tartanak. Használják ki a fórum által adott lehetőségeket. Álljanak elő konfliktusaikkal, tegyék fel kérdéseiket, vesszenek össze, tegyenek javaslatokat.

Kívánom önöknek, ahogy magamnak is, hogy élvezzük a beszélgetéseket, hogy néha őszintén haragudni tudjunk, s hogy másnap újra elgondolkozzunk azoknak a véleményén, akikre az előző nap olyan nagyon megharagudtunk.

Mezei András

Ars poetica

Míg az orrunkban a lehelet
följár és képzelni enged,
ne szűnjön meg a hangok zúgása,
tüdőnk, mellkasunk hullámozása,

ki ne szakadjon szavunkból
lélegzetünk légoszlopa
égzengésnek, imádkozásnak
vége ne legyen soha,

hogyan a földi fény itt maradjon
és láthassuk, hogy jó a fény,
jó a megtartott világosság
a minden mélységek színén.